

TENEN

Dansk Tekstilhistorisk Forening

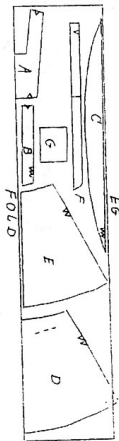
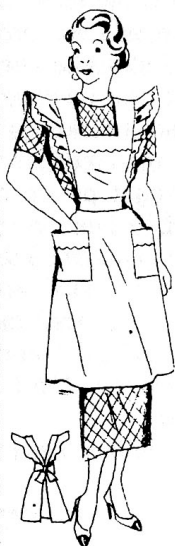
5. årgang, nr. 2

Efterår 1994

St. 42

Hjemmet's Snitmonstre

PRIS MOD AFLEVERING AF MØNSTERKUPON 50 ØRE — UDEN KUPON 80 ØRE

er uden sømmerum. Alle mål passes til efter egen skikkelse. Mønstrets dele samles hak mod hak, pas på trådretning, luv, tern og mønster i stoffet. Indsnit og læg er angivet ved perforerede linier.

Stofforbrug (c,90 m br.)

St. 42: 2,00 m

St. 44: 2,15 m

St. 46: 2,25 m

Taille-Hoftev.

St. 42: 72 cm 100 cm

St. 44: 76cm 108 cm

St. 46: 84 cm 116 cm

Mønster nr. 7466. Forklæde for damer.

Mønstreret består af 7 dele: smæk (a) sele (b) flåse (c) forklæde (d) og (e) bælte (f) lomme (g).

Smækken og selen sys sammen på skulderen. Flåsen sømmes i den buede side, rynkes i den anden side og sys til smæk og sele. Halsudskæringen gøres i stand med en skrånkant, og selens indvendige side sømmes. Forklædets sidesømme samles, det sømmes forneden og midtbag. Bæltet føres indtil den perforerede linie, og enderne sømmes på begge sider. Forklædet og smækken sys ind mellem bæltets to lag stof. Lommerne gøres i stand og stikkes på forklædet. Smalle lidser sys på flåserne, smækken og lommerne.

DETTE BLAD INDEHOLDER.

Bukser, badedragter og andre symboler	s. 3
Skovturen d.20/8 til Hjerl Hede.	s. 8
Maskinsyet eller patentstrikket ?	s. 9
Det disciplinerede sting Særudstilling på Greve Museum	s.10
Forklædere registrering på Skals Håndarbejdsskole den 26 /8	s.10
Temadag på Kunstindustri- museet 17/9	s. 11
Boganmeldelse	s. 12
Renlighed og velvære	s. 13

Bemærk venligst at:

GENERALFORSAMLINGEN

næste gang vil finde sted
lørdag d.11.marts 1995 i Næstved.
Se nærmere i næste nr. af Tenen.

TEMADAG I ODENSE.

Besøg på Møntergården og Tidens Samling
Lørdag d. 25.februar 1995.
Se nærmere i næste nr. af Tenen.

Forsidebillede: Hjemmets snitmønstre ca. 1950-erne

FRA REDAKTIONEN

I forrige blad havde der desværre indsneget sig 2 beklagelige tastefejl. Erna Lorenzens navn stavet med et t og i erindringsmeddelelsen ang. skovturen et lørdag i stedet for søndag.

Vi beklager meget begge fejl, det er jo desværre netop disse, " vores" computers stavekontrol ikke fanger. Vi håber, man m.h.t. skovturen enten har kigget i blad 4.4.årgang Forår eller ringet til et bestyrelsesmedlem, begge muligheder var nævnt i bladet.

Så et lille hjertesuk fra redaktionen. Det ville lette vort arbejde betydeligt hvis de tilsendte bidrag er maskinskrevet eller håndskrevet meget tydeligt helst blokbogstaver.

Og har man mulighed for at tilsende os bidraget på en diskette + en udskrift, bliver vi meget, meget glade. Vi undgår så ovennævnte fejl. Teksten må ikke være skrevet ud i spalter, skal altså blot fremsendes som en såkaldt "brødtekst".

Vi arbejder i Word Perfect 5,1 til windows.

Ring til os hvis I er i tvivl om noget.

Venlig hilsen Lisbet og Karin.

BUKSER, BADEDRAGTER OG ANDRE SYMBOLER.

Tøj er ikke noget, vi har på for at holde varmen. Vi ved jo alle, at "KLÆDER SKABER FOLK". Vores påklædning er lag på lag af symboler, der viser, hvem vi er: hvor gamle er vi, hvad laver vi, hvilket køn har vi, hvor kommer vi fra ?

Hvis der kommer en fremmed på besøg, f.eks. fra en lille ø i Indonesien, ville han ikke forstå disse symboler, de signaler, der bliver sendt. Hvad betyder det, at en ung smuk mand går i blomstret skjorte og med guldkæde om halsen ? At en kvinde går i stram, opslidset nederdel, eller i alt for store sweatre og med kasket? Har det en betydning, at en mand går i knaldrødt tøj, eller kan han bare lide farven? Hvorfor kan man ikke vise sig for fremmede i undertøj, men godt i badetøj, der dækker endnu mindre? Hvorfor kan man ikke gå til bageren i kimono, når den både er anstændig og varm? Et af vore almindeligste beklædningsstykker er bukserne. Alle mænd og de fleste kvinder går i lange bukser til dagligt, kun af og til tager kvinder kjole eller nederdel på - mænd gør det aldrig. Vi plejer at forklare det med, at det er fordi, bukser er praktiske og varme, hvorimod skørter hæmmer bevægelserne. Men det passer jo ikke! Skotterne, der kravlede ad stejle bjergsider, gik med skørter, og

fisker- og bondekoner har arbejdet i skørter, uden at det har hæmmet dem nævneværdigt. Bukser er stramme og snævre, de bliver hurtigt slidte, og er ikke nær så varme som et godt, uldent skørt.

Det er egentlig kun, når man rider eller cykler, at bukserne er praktiske, og bukserne er da også udviklet blandt rytterfolk. De gamle romere, der sjældent red, men foretrak at køre i vogn eller gå, gik i toga, et stort stykke tøj, som de svøbte om kroppen. Deres samtidige naboer, kelterne og germanerne, red derimod meget, og romerne kaldte dem: "buksenationerne".

Bukserne blev symbol på det mandlige, det handlekraftige. At

"have bukserne" på i et ægteskab betød at være den, der bestemte, og det var ikke så heldigt, hvis det var kvinden.

Lange skørter, der skjulte benene, var derimod kvindelige. Som den spanske hofmand forarget sagde til den franske ambassadør, der i det sekstende århundrede gerne ville overrække dronningen af Spanien et par silkestrømper: "Dronningen af Spanien har ingen ben."

En kvinde, der derimod havde ben, både i næsen og andre steder, møder vi i Laxdæla Saga. Da hun bliver udsat for en fornærmelse, der gik på klædedragtens symbolik, hævner hun sig på en måde, der

viser, at hun både kan tænke symbolsk og handle praktisk. Thord og Gudrun var forelskede i hinanden, men var hver især gift med en anden. Thord med Aud, og Gudrun med den rige, men vege Thorvald, der også var meget

Cedric den Angelsachser.
Fra Walter Scott: Ivanhoe. 1899

ældre end hende. På Island i sagatiden var det let nok at blive skilt fra sin ægtefælle, men man skulle have en god grund til det, ellers risikerede man at skulle

udrede en stor erstatning til den anden part. Det var skillesmissegrund efter loven, hvis en mand gik i kvindetøj eller en kvinde i mandstøj. Det skulle selvfølgelig forstås sådan, at man kunne blive skilt, hvis manden var det, vi nutildags kalder transvestit, men Gudrun udnyttede denne lov helt bogstaveligt. Det var jo nemlig hende, der syede Thorvalds skjorter, og hun lavede en til ham med en dyb halsåbning, som den, der plejer at være i kvindebluser. Da han så tog den på, kaldte hun vidner på, at han gik i kvindedragt! Hun lod sig skille fra ham, og kom ud af ægteskabet meget rigere end hun gik ind i det.

Det samme nummer kunne vel bruges en gang til ! Thord lod sig skille fra Aud med den begrundelse, at hun gik i bukser derhjemme på gården. Aud stod dermed i en vanskelig situation. Det er meget svært at bevise, at man ikke går i bukser, hvis man da ikke ligefrem løfter op i skørterne og viser sine bare ben. Hendes ægteskab var gået i vasken, og hendes rygte ødelagt. Hendes brødre, som egentlig burde have udfordret Thord for at hævne deres søsters ære, viste ingen tegn på planer i den retning.

En sommeraften listede Aud sig ud, da de andre gik i seng. Hun tog et sværd med sig - og havde bukser på! Hun red ned til Gudruns hjem, hvor hun vidste, at Thord

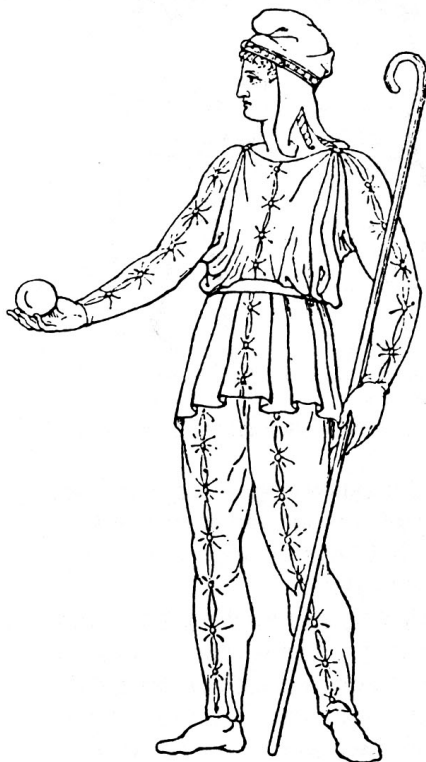
opholdt sig, listede sig ind i huset og hen til sengen, hvor Thord lå og sov. Hun vækkede ham og huggede efter ham med sværdet. Det lykkedes hende at såre ham alvorligt, før hun skyndte sig væk igen.

Hun kom hjem igen til sine brødre næste morgen, og fortalte, hvad der var sket. De roste hende, ja faktisk syntes alle, at det var flot gjort, selv Thord indrømmede, at Aud havde handlet, som hun burde.

Vi forstår denne historie, selvom den er ca. tusinde år gammel. Det er fordi vi kender buksernes symbolik, bukser betyder næsten det samme for os, som de gjorde for de gamle Islændinge. Vi har også det samme skel mellem mands- og kvindedragt, som de havde, selvom de godt nok holdt lidt strengere på formerne.

Men der er andre elementer af deres klædedragt, som vi ikke forstår betydningen af. En moderne dansker går sjældent med hat, og derfor er det svært for os at sætte os ind i, hvad hovedbeklædningen betød for tidligere tiders mennesker. I en episode i Laxdæla saga spiller en kvindes hovedtøj en vigtig rolle. Helten Kjartan har fået et fornemt hovedtøj foræret af en norsk prinsesse med besked om, at han skal forære det til den kvinde, han skal giftes med, når han vender tilbage til Island. Da han kommer hjem, er hun imidlertid

blevet gift med Kjartans bedste ven, Bolle. Efter nogen tid finder Kjartan istedet sammen med en anden kvinde, Hrefna, gifter sig med hende og forærer hende hovedtøjet. Hrefna og Bolles

Prins Paris

Fra Niels Filskov: Mennesker og Klæder. 1911

hustru, Gudrun, er rivaler til pladsen som den fornemmeste kvinde i området, og hovedtøjet bliver et symbol på dette. Hrefna tager det på til en fest hos Bolle og Gudrun, selvom Kjartan råder hende fra det. Det provokerer Gudrun til at stjæle

hovedtøjet og ødelægge det. Det er ikke tilfældigt, at det er et hovedtøj og ikke et smykke eller en kappe, der blev stridens genstand.

Persere i bukser.
Fra Niels Filskov: Mennesker og klæder. 1911

Hovedbeklædningen betyder udmærkelse, som ved kongens krone, digterens laurbærkrans eller brudens slør.

Vi ville dog ikke forstå historien om Gudrun og Hrefna, som vi forstod historien om Aud og bukserne, hvis vi ikke fra andre skriftlige kilder havde lært om hovedbeklædningens symbolske betydning.

Og hvis vi går lidt længere tilbage i historien, står vi i samme situation som den rejsende fra Indonesien - det vil sige, vi forstår slet intet.

Tænk f.eks. på Egtved-pigen. Hun er nok et af vore kendteste oldtidsfund. Vi har alle set billeder af hende, og hendes dragt er undersøgt og beskrevet i alle detaljer.

Hun havde en kort bluse på samt et åbent snoreskørt, og åbenbart ikke ret meget andet. Hun var kortklippet, men hendes håret var med i kisten. Selvfølgelig kan der have været andre beklædningsstykker, som er rådnet væk, f.eks. et langt underskørt, og det er der da også visse anstændige forskere, der har foreslået.

Hun var ikke typisk for sin tid, de andre kvindefund, vi har fra den periode, var klædt i lange, tætte skørter, og de havde alle langt hår. Derimod har man fundet små statuetter af danserinder, klædt i snoreskørter som Egtvedpigens.

Een, der levede samtidig med Egtvedpigens, ville have vidst en masse om hende, bare ved at se på hendes tøj. Derimod står vi helt uforstående, som hvis vi skulle læse en tekst skrevet med hieroglyffer.

Hvorfor gik hun i den underlige dragt? Var hun let på tråden? Eller præstinde? Akrobat? Det hele på en gang måske? Gik hun sådan klædt hele tiden? Det må da have været koldt.

Måske løser vi aldrig Egtvedpigens gåde. Hun levede i bronzealderen, og vi har ingen skriftlige kilder fra den tid.

Men der er meget andet, vi kan tage fat på fra de perioder i Danmarkshistorien, hvor vi har både skriftlige kilder og materielle levn.

Vi ved, at der har været specielle

dragter til specielle lejligheder dengang som nu. Men hvad betød disse særlige dragter? Brudekjoler, f.eks. De har ændret sig op gennem tiden fra at være farvestrålende og rigt udsmykkede til at være sorte og tilsidst i vor tid - hvide. Det er mere end bare et modedefænomen, det hænger sammen med opfattelsen af bruden, men på hvilken måde? Og hvad med ændringen i brudgommens dragt?

Der er også barnetøjet. I forrige århundrede gik de alleryngste drenge og piger næsten ens klædt, til forskel fra de lidt ældre børn, hvor kønsforskellen tydeligt kom frem i klædedragten. Og til forskel fra nu, hvor man kan se 1-årige drenge klædt i matrosdragt og jævnaldrende piger i kjoler med flæser og bånd. Det må næsten hænge sammen med en opfattelse af den tidlige barndom som kønsløs, eller hvad?

Der er meget andet at tage fat på: sørgetøj, uniformer, de forskellige fags traditionelle klædedragt, konfirmationstøjet, forskellen mellem voksen- og børnetøj, ect .ect. Men at finde frem til den slags ting kræver samarbejde mellem mennesker, der arbejder indenfor hvert sit felt: historikere, tekstilhistorikere, folkemindesamlere, -religionsforskere og arkæologer. I vor tid skal man specialisere sig, for det er umuligt at vide det hele. Men det er meget vigtigt at passe på, at man

Fra strikkebog u.år. Antagelig 1940-erne.

ikke begraver sig i sit eget lille område, for så går man måske glip af noget væsentligt, som man kunne have lært af et andet fag.

Stud.mag. Anna Mette Bladt.

• Kvalitetstryk

• Til tiden

• Til aftalt pris

KØGE **KOPI**
CENTER

TORVET 19 • 4600 KØGE
TLF. 56 63 73 00 • FAX 56 63 44 00

SKOVTUREN d. 20/8 til Hjerl Hede.

I dejligt solskin mødtes vi, ialt 63 personer heraf 18 medlemmer fra Tenen, med Tekstilhåndværkerne i Ringkøbing Amt, Viborg væverlaug, Værestedet fra Frederikshavn og Østjysk Vævekreds.

Først fortalte Gudrun Gormsen, Hjerl Hede om museet og viste rundt. Vi endte rundturen i udstillingen "Inderst Inde" arrangeret af Tekstilhåndværkerne i Ringkøbing Amt.

Efter en dejlig lunch i museets re-

staurant fortalte Tove Engelhardt Mathiassen fra den Gl.By i Århus på en spændende måde med lysbilleder om undertøj gennem tiderne. Og de deltagende foreninger fortalte om deres foreninger og deres arbejde. Det er interessante projekter, som foregår rundt omkring. Stor tak til Hjerl Hede og Tekstilhåndværkerne i Ringkøbing Amt.

Annet Laursen Skjelsager.

Foto: Annet Lauersen Skjelsager.

MASKINSYET ELLER PATENTSTRIKKET ?

I det nyeste nummer af "Tenen" efterlyser I noget om "nødvendige genstande".

Jeg kan huske lidt om dem. For 50 år siden kom jeg hjem fra skole en dag og havde til min store fryd (jeg var den eneste der endnu ikke havde nået det) fået menstruation. Min mor gav mig et af disse strikkede bind, men det var slet ikke hjemmelavet. Ganske vist patentstrikket, men af den slags, som man også lavede karklude af. Jeg tror man har kunnet købe dem. Eller rettere det må man have kunnet. Hvad angår vask, mindes jeg fra min barndom både hjemme og hos veninden, en balje skjult i en krog eller under et bord, med noget sært rødt vand i. Jeg fandt først senere ud af, at det var menstruationsbind, der blev lagt i blød der. Hjemme havde vi en vaskekone og hun og den unge pige klarede storvasken, men jeg mindes ikke, at jeg så bindene hænge til tørre, så det er nok også sket i al gedulghed. Jeg tror nok, at da jeg selv var blevet så stor, at jeg havde brug for dem, fandt jeg ud af, at de kom med i den næstsidste gruekedelfuld "skid-denkogning" og i den sidste "renkogning".

Alt det har I sikkert hørt fra mange andre, for det er nok den slags, man kan huske. Det var jo noget

rædsomt tys-tys noget, og så var det jo spændende for sådanne tøser, der syntes, at det var ulækkert med de der bind. Det varede heldigvis heller ikke mange år, før man kunne få "engangsbind" eller fandt ud af, at vat var til at skille sig af med i stedet for at gemme og genbruge.

Fra et medlem i Jylland

Et andet lille bidrag til emnet hygiejnebind.

Min mor (1900-89) brugte bind syet af patentstrikket stof- vistnok rester af gamle børnelivstykker-syet, så der var en åbning i siden, hvori hun lagde flere lag gamle flonelsstykker. Bindet blev fæstnet foran med en sikkerhedsnål. Jeg startede også med den slags(1950) men gik kort tid efter over til de købte cellstofbind.

P.S. Vi havde håndkøbsudsalg, og jeg fik strenge ordrer på ikke at undlade at pakke hygiejnebind ind,- selvom de lå i en papi-remballage.

De måtte absolut ikke ses!

Fra et medlem i Storkøbenhavn.

DET DISCIPLINEREDE STING SÆRUDSTILLING PÅ GREVE MUSEUM

Fra 4. sept. til 9.oktober viser museet en lille særudstilling af udklipshedebo udført i perioden 1870 til 1940. Alle tekstilerne er i privateje og således i flere tilfælde ledsaget af "historien bag". Særudstillingen er et godt supplement til den flotte store udstilling "Hedeboet nationalromantisk omdrejningspunkt".

I samme periode vises i museets

hall udstillingen " Dansk skønvirke". Skønvirke havde en stærk indflydelse på hedebotekstilerne. Udstillingen blev udførlig omtalt i TENEN 4. årgang nr.4. Udstillingen varer til 8. januar 1995, så har man ikke nået et besøg, er der tid endnu, det kan varmt anbefales !

Husk dog, kun åbent onsdag og søndag fra 10 - 15.30.

Karin Hoffritz

FORKLÆDEREGISTRERING PÅ SKALS HÅNDARBEJDSKOLE FREDAG DEN 26. AUGUST

I forbindelse med nogle undervisningstimer, jeg her i efteråret har på Håndarbejdsskolen, arrangerede undertegnede og vort bestyrelsesmedlem i Holstebro, Anni Mejdahl, godt hjulpet af skolen en forklæde-registrering.

Som det har vist sig på både Fyn og Sjælland, er forklæder et registreringsemne, der virkelig siger vore medlemmer noget. Vi registrerede således ca. 50 forklæder fredag aften, lørdag eftermiddag, aften og nat registreredes yderligere ca.25 stk, alt blev fotograferet og derefter

pakket med et brev og PR-folder så forklæderne kunne afhentes mandag morgen. Endnu en rest på 20 interessante forklæder venter på registrering og fotografering, det vil foregå i weekenden den 17.-18. september, hvor jeg atter har timer på skolen.

Der skal lyde en stor tak til Skals Håndarbejdsskoles nye forstander Mette Lise Rössing, uden hvis store interesse for og praktiske medvirken i projektet, dette ikke havde kunnet lade sig gøre.

Karin Hoffritz

TEMADAG PÅ KUNSTINDUSTRIMUSEET LØRDAG DEN 17. SEPTEMBER

Kunstindustrimuseet har til huse i det gamle Frederiks Hospital i Bredgade i København. De smukke grå bygninger, der omgiver en idyllisk grønnegård, er bygget i 1750-erne af arkitekterne Eigtved og de Thurah. Det er således et gammelt hus med charme og ynde, som vi fik indblik i ved vores besøg.

Vi mødtes kl. 10 udenfor museets indgang, som på grund af ombygninger midlertidigt er flyttet fra Bredgade til Amaliegade. Efter at have parkeret tasker og overtøj i garderoben, blev vi vist ind i museets bibliotek, hvor Lone Egeberg bød velkommen og fortalte om museet og bibliotekets samling af mønsterbøger og andre bøger om tekstiler. Her blev især fremhævet bibliotekets første leder Emil Hannover, der var meget interesseret i kniplinger og som foranledigede en stor udstilling af kniplinger og tillige skrev en bog herom.

Emil Hannover var også interesseret i broderi og da kunstnerdøtrene Kristiane Konstantin Hansen og Johanne Bindsbøll lukkede deres broderiforretning, sørgede han for at deres broderiforlæg, der ofte var tegnet af datidens kunstnere, kom til museet. Lone Egeberg havde lagt bøger frem, som vi kunne kigge i. Der var mange spændende ting, blandt andet optryk af Peter Quentel og Johann Sibmachers mønster-

bøger fra 1500- og 1600-tallet. Her kan man finde mønstre, som er brugt på navneklude og i hedebo-syninger. Nogle fine Japanske bøger om tekstilsamlinger, på blandt andet Victoria and Albert Museum og silkemuseet i Lyon, var værd at studere nærmere. For de knipleinteresserede var der mapper med billeder af museets knipleprøver, flere med prikkebreve, hvoraf man kan bestille fotokopi. Endvidere orienterede Lone Egeberg om brugen af biblioteket, herunder hvordan man benytter kartoteket. Man kan dels studere bøgerne på læsesalen og dels låne dem med hjem, samt få sit lokale bibliotek til at hjemtage bøger fra museet.

Tiden fløj afsted og snart var klokken tolv og frokosten ventede på os. I museets cafe, blev vi bænket ved små borde og hyggede os med cafeens buffet med lækre anretninger. Der blev også tid til en sang, nemlig en sang fra "Den Tredie" af Heise: "Fader siger: Sy du skal og sømme..."

Efter frokosten gik vi op på museets tekstilværksted, hvor Kimi Christensen bød velkommen og fortalte om museets tekstilsamling, der spænder vidt med tekstiler fra store dele af verden og med både gamle og nye ting. Et af de ældste stykker stammer fra kopterne i Ægypten fra begyndelsen af vor tidsregning. For

nogle år siden fandt man på museet ud af, at man havde en fin samling af 1700- tals dragter, der i sin tid var anskaffet for silkestofferne skyld. Dette blev begyndelsen til museets samling af modedragter. Kimi Christensen havde sammensat en fin udstilling af tekstiler til os; nogle efter ønske fra deltagerne. Der var blandt andet en dåbsdragt fra 1700- tallet med hvidt broderi, silkeveste og sko med silkebroderi, også fra 1700- tallet, samt små tasker broderet med silke og perler. Kniplerne kunne glæde sig over en mappe med knipleprøver, som viste udviklingen fra de første håndkniplinger til maskinkniplinger. Der var også noget for væverne med prøver på damaskvævning og med John Beckers væveprøver. En strikket prøveklud

viste, hvad små piger skulle lære i forrige århundrede og som eksempel på den fineste strikkekunst var der et sjal i kniplingmønster fra Shetlandsøerne, strikket af så tynd uld, at sjalet kunne trækkes gennem en fingerring. Tekstilerne til samlingen bliver erhvervet gennem køb, gaver og arv. Til slut viste Kimi Christensen os en gobelin fra museets samlinger, som efter vask nu var ved at blive restaureret.

Derefter sagde vi tak til Lone Egeberg og Kimi Christensen for en oplysende og interessant dag og gik ned i museet igen. Her fik vi forevist tekstilrummet med de mange udtræksskuffer fyldt med spændende sager og et dejligt besøg var til ende.

Lise Lind Jensen

BOGANMELDELSE

Tenens redaktion har modtaget magasinet FELT-FILT fra bladets ansvarshavende redaktør Lene Nielsen.

Lene Nielsen er forfatter til "Mosekonens Filtebog". Efter gennem en årrække at have arbejdet med oplæg til en ny filtebog, er Lene Nielsen endt med at udgive et halvårligt blad istedet.

Indholdet vil for hvert nummer bl.a. blive følgende. Detaljerede gennemgange af mindst 2 håndværksemner. Præsentation af 1-2 håndværkere Rejseskildring. Filthistorie og etnografi med nutidsvinkel. Nye eller unge talenter på vej.

Bladet laves i en både dansk og engelsk udgave og kan af den grund nå ud til en virkelig stor læserskare. De 6 farvesider er uden tekst, således at de naturligt kan indgå i begge udgaver. Dette er iøvrigt også begrundelsen for bladets dobbelte navn.

Bladet fremstår smukt og må være sagen for alle filtere. Andre tekstilinteresserede - hvis område ikke er meget specifikt- kan også have glæde af artikler.

Årsabonnement: kr. 165,- (2 blade)
Enkelteksemplarer kr. 90,- + porto
Mosekonens værksted, Mosevej 13
9600 Aars. Tlf. 98 65 63 22

RENLIGHED OG VELVÆRE

De fleste af os kender til den form for velvære, som det giver at føle sig ren og have rent undertøj. Vi tror, at noget så dagligdags må man da altid have kendt, men så enkelt er det nu ikke. Trangen til at holde sig ren, det vil sige fri for utøj og dårligt lugt, er fælles for alle mennesker, men først i vore dage giver den lette adgang til vask og bad mulighed for at være helt ren - og så er det da heldigvis også blevet moderne.

Moden har altid været vor store herre. Vi har bøjet os for dens ofte ubønhørlige krav. Paryktidens herrer måtte anskaffe sig en kløpind for at kunne nå ind til de drilagtige lus bag de kunstige lokker. Ligeså måtte tournuretidens damer følge modens bud og snøre korsettet, så taljen ikke målte mere end 18 tommer (57 cm) I dag er vi åbenbart ikke blevet meget klogere. Det lange, oplejede hår er et eldorado for lus, og de stramme cowboybukser, som klemmer både her og der, kan nok få en og anden til at tabe pusten, for slet ikke at nævne de mange piger, der går rundt med underlivsbesvær, fordi de tynde små nylontrusser skal passe til de snævre benklæder.

I den bare skjorte.

For voksne mænd har bukser, hel- eller knælange været almindelige i adskillige hundrede år. Hensigtsmæssige, når man tænker på, at det

oftest var praktisk for mændene at kunne ride. Som tøj betragtet var bukserne måske knap så bekvemme. Ganske vist har de haft lukning fortil, enten en slids, eller i 1700-årene en smæk, eller siden omkring 1840-en gylp. Underbukser var imidlertid ikke almindelige, førend et godt stykke ind i 1800. Før den tid blev de brugt for at holde varmen, men ikke af renlighedshensyn. Man kan også træffe på gode råd til damerne om at låne et par af deres mænds underbukser, når de skulle på rejser eller længere køreture i åben hestevogn eller kane.

Som regel klarede mændene sig med skjorten alene uden underbukser. Den var syet af temmelig svært hørlærred og så lang, at den nåede til knæene. Med slidser i siderne kunne den trækkes mellem benene, så den kunne lukkes i skridtet. Det er vel et minde om det, når man stadig kan se skjorter opslidsede i siderne og med afrundede hjørner på både for-og bagstykker.

Med skørter på

For kvinderne lå sagen noget anderledes. Ikke blot vandladning og afføring, men også menstruationen stillede andre krav end for mændene, og de har fortsat båret kjoler. For at kunne holde varmen gik man med skørter i flere lag, og ikke

sjældent var det ene i vintertiden af skind med pelssiden vendt ind mod kroppen. Af renlighedshensyn var det inderste klædningsstykke i reglen en særk, af hvidt, svært hørlærred. Blandt bønder var det ikke usædvanligt, at særken var syet sammen i livet, så den underste del kunne være af endnu kraftigere lærred. Med denne påklædning kunne kvinderne til enhver tid forrette deres nødtørft i stalden eller i en port uden at give anledning til forargelse. Ved blødningen kunne særkens kraftige stof være tilstrækkelig sugende. Skulle der alligevel komme en plet på gulvet, så kunne, hvis man tilhørte de højere kredse, en af tjenestepigerne tørre op.

Menstruationen var tabu

Den kunne ikke nævnes, knap nok mellem kvinder på tomandshånd, og for mange unge piger var deres første menstruation en grim forskrækkelse. Kvinderne blev betragtet som urene i den tid, det stod på. For de unge piger, som tog på højskole, blev det en udfordring at kunne klare sig sammen med karlene. Selvom moderen ikke har været vant til at bruge nogen form for bind, kunne hun nu blive nødt til at hjælpe sine døtre med at sy eller strikke et egnet hjælpemiddel. I begyndelsen primitivt, men den store overvindelse var sket. Lidt svært for pigerne at klare - bindene skulle jo vaskes ! Man satte dem i blød

natten over, og gik så ned i vaskekælderen og gjorde dem færdige. Når bindene skulle hænges til tørre, hængte man noget andet tøj udenpå, for ingen måtte jo se " dem". Især kunne det være

besværligt at få vasketøjet anbragt på tørresnoren i en baggård på Vesterbro, hvor børnene legede samtidig. Stadig var der imidlertid mange kvinder, som klarede sig uden bind. Først fra omkring 1930 kunne man købe dem færdige, i begyndelsen maskinstrikkede, siden af vat til at kassere efter brugen. Det var et vendepunkt.

Mamelukker.

Underbukser var en anden nydannelse. Det begyndte med mamelukkerne, som var to løse ben, der blev bundet omkring livet hver for sig. I løbet af 1800-tallet nåede man til at sy dem sammen, så de kunne bindes med samme bændel, men stadig åbne i skridtet - selvfølgelig, for kvinder havde stadig den ældgamle opfattelse, at skridtet skulle være frit. Siden har man for morskab undertiden kaldt disse åbne bukser for " skovbalsbukser". Først i slutningen af 1800 tallet kom unge piger ind på at gå med bukser, hvor benene var syet sammen hele vejen, men så sent som i 1920-erne blev der fremstillet elegant dame-undertøj med åbne benklæder.

Lillebror med kjole på

Ligesom kvinderne havde småbørn

kjole på, indtil de var renlige. Der kunne være lidt forskel på drenge- og pigekjoler, pigerne lidt mere pynkelige, drengene lidt mere mandhaftige i snittet, men uhindret kunne begge parter komme af med både stort og småt. Ingen røde haler af bleer, og når først børnene kunne kravle, blev blevasken i det hele taget begrænset til natbleen. I højere kredse ville en tjenestepige altid være i nærheden og parat til at fjerne pletten. I de rum, hvor småbørnene plejedes at færdes, var der ikke så fine gulve, så det kunne gøre nogen skade.

Det spæde barn i vuggen.

Renlighed kunne ikke klares helt så nemt med spædbørn. For at de kunne holde varmen, lagde man dem i et svøb, et lille tæppe af uldent stof, som blev viklet med en svøbeliste. Indenunder fik barnet ble på af en klud fra et slide lagen. Det sugede godt og var blødt mod huden. Først med den mere rigelige vandforsyning til småbørnsvasken og med maskiner til at producere maskinstrikkede babytrøjer og bukser samt elastik kunne der ændres væsentligt ved denne form for påklædning af de helt små børn, og det skete så sent som efter 1900. Endnu i 1920-erne blev børn svøbt om underkroppen for at fastholde bleen.

Da undertøjet blev opfundet

Skjorter og særke har som nævnt

været kendt siden meget gammel tid og haft anvendelse som undertøj, men samtidig som dagligt arbejdstøj. I visse tilfælde kunne man foretrække at lade det være den eneste påklædning. Det er vel den største forandring i vores måde at klæde os på, at vi har noget tøj, som udelukkende kan bruges *under* det egentlige tøj. Denne udvikling må til en vis grad ses som en følge af bevidste anstrengelser fra lægers side for at fremme hygiejnen.

Trykt i Helse Marts-April 1978 nr.2.
Hanne Frøsig Dalgaard

Spirella reklame fra 1930-erne.

BESTYRELSE:**FORMAND:**

Hanne Frøsig Dalgaard	Bredebovej 33.6.tv.	2800 Lyngby	42 88 32 67
-----------------------	---------------------	-------------	-------------

KASSERER:

Annet Laursen Skjelsager	Dorthesvej 2	3520 Farum	42 95 05 55
--------------------------	--------------	------------	-------------

SEKRETÆR:

Susanne Nielsen	Elverodvej 49	5462 Morud	65 96 50 26
-----------------	---------------	------------	-------------

Lisbeth Roum-Møller	Jagtvej 121.2.tv.	2200 Kbh.N.	31 85 47 82
---------------------	-------------------	-------------	-------------

Karin Hoffritz	Tessebøllevej 44	4681 Herfølge	56 27 68 42
----------------	------------------	---------------	-------------

Jytte Harboesgaard	Frederiksberg Alle 78	1820 Frb.C.	31 21 14 81
--------------------	-----------------------	-------------	-------------

Anni Mejdahl	Nibsbjergvej 10	7500 Holstebro	97 42 37 86
--------------	-----------------	----------------	-------------

SUPPLEANTER:

Inger Jørgensen	Sct.Annagade 10	5400 Bogense	
-----------------	-----------------	--------------	--

Birgitte Schønning	Skodsborg Parken 24	2942 Skodsborg	
--------------------	---------------------	----------------	--

Karin Lausten	Furesølund 7	2830 Virum	
---------------	--------------	------------	--

Else Marie Søndergaard	Elkærvej 16	7280 Sønder-Felding	
------------------------	-------------	---------------------	--

Astrid Dueholm	Åstrupvej 83	6100 Haderslev	
----------------	--------------	----------------	--

REVISOR:

Rikke Rasmussen	Holmevej 26. Tulstrup	3400 Hillerød	
-----------------	-----------------------	---------------	--

REDAKTION:

Lisbeth Roum-Møller og Karin Hoffritz.

NÆSTE BLAD FORVENTES AT UDKOMME MEDIO JANUAR 1995.

BLIV MEDLEM AF TENEN, Dansk Tekstilhistorisk Forening.

Kontingent for 1994/95: kr.125.-

Medlemsbladet udkommer 4 gange årligt.

Henvendelse: Dansk Tekstilhistorisk Forening

Annet Laursen Skjelsager, Dorthesvej 2. 3520 Farum.

GIRO NR: 1 43 01 30

Annoncepriser:

1/1 side: kr.525.-

1/2 side: kr.300.-

1/4 side: kr.185.-

1/8 side: kr.135.-

FLYTNING.

Ved flytning bedes du meddele dette til postvæsnet.

Husk at meddele at du abonnerer på TENEN blad nr. 03200.

ISSN.NR: 0906-9526